

This is not registered version of TotalDocConverter

G'arbiy yotopon asarlariga kirib kelgan hermenevtika metodologiyasi hozirda barcha jamiyatlarning boshqaruv bo'g'inlarida ham qo'llaniladi. Bu istiloh avvalda muqaddas diniy kitoblarning matnini o'rganar va tushuntirar edi.

Ayniqsa, teolog faylasuflar Vilgelm Diltey (1833-1911) va Fridrix Shleyermaxer (1768-1834) hermenevtikani (yunon asotirlariga ko'ra, yo'lovchi va savdogarlarning homiy xudosi "Germes" so'zidan olingan) o'sha davrlar G'arb olamining konstitutsiyasiga aylangan Bibliya matnlaridagi hamd-sano va na'tlarni keng sharhlashda qo'lladilar. Keyinchalik esa o'rta va kenja avlod hermenevtlari tomonidan bu metod universallasildi. Edmund Gusserl va Martin Xaydegger hermenevtikani fenomenologiya hamda ruh haqidagi fanlarga olib kirdi.

Xaydeggerning shogirdi Xans Georg Gadamer (1900-2001) esa metod imkoniyatlarini kengaytirib interpretatsiya sferalarini ko'rsatib berdi. Matnning tushunish hech qachon oxiriga yetmaydi, - deydi u "Haqiqat va metod" asarida. Zamondoshimiz Yurgen Xabermas esa hermenevtikani sotsiologiyaga olib kirdi. G. M. Mayer, X. Volf, A. Bek, F. Ast va boshqalar bu tushuntirish amaliyotini falsafaga olib kirishga uringanlar. Shulardan, Xristian Volf (1679-17654) (Kand uni ratsionalistik dogmatizmga ayblagan) va "Aristotel sillogizmi", "Suqrot" kabi falsafiy traktatlarning muallifi Genrix Mayer (1867-1933) teologiyada ham, hatto teosofiyada ham matnlarni sof aqliy quvvat bilan hermenevtik talqin qilishni targ'ib qilganlar. Hermenevtikaning ibtidoiy shakli o'rta asrlar G'arbda teologiya, patristika, sxolastika, egzetika bag'rida yashaganini bilamiz. Lekin, har qanday ta'limotning o'zgacha shaklida bo'lsa ham o'z o'tmishi bor. Talqin masalasi bilan bog'liq dastlabki asar Gomerning "Iliada"si bo'lgan. "Iliada" va "Odiseya" asarlarini talqin etgan grammatistlar hermenevtiklar rovida namoyon bo'lishgan (Q. Blass, 1891,1). Keyinchalik, musulmon Sharqida ham hermenevtikadan yuksak ta'limotlar paydo bo'ldi. Bo' so'zimizga dalil shuki, Qur'oni Karimni tafsir qilmoqchi bo'lgan mufasssirga qo'yiladigan talab juda katta bo'lgan. U 8, 10, ba'zi manbaalarga ko'ra, 13 ilmni mukammal egallagan bo'lishi lozim. Tafsir va ta'vil vazifalarini hermenevtika metodiga shartli ravishda qiyoslash mumkin. Sufiylarning sharhi esa ta'vildir.

Bu metod jamiyatning boshqaruv tizimida musulmon mamlakatlarida katta o'rin tutadi. Ma'lumki, shariat fiqh qoidalari asosiga qurilgan. "Fiqh" so'zining etimologiyasi esa arab lug'atlarida "anglash", "anglatish" degan ma'noni bildiradi. Bu esa interpretatsiya hodisasi bilan bog'liq "tushunish", "tushuntirish" ma'nolariga uyg'undur. Fiqhda, xususan, ahli sunna val jamoat mazhabining asosiy shoxtomirini tashkil qiluvchi Hanafiya maktabi metodlari shunday mukammal ishlanganki, mana asrlar o'tsa-da undan istifoda etib kelinmoqda. Bizning konstitutsiyamiz va boshqaruv tizimimiz nizomlari ham sof milliy, diniy manfaatlar ustiga qurilgan bo'lib, uni aholiga chiroyli yo'sinda anglatib borish lozim bo'ladi. Fiqh rukn (asos)lari 4 qismga (1. Ijmo, 2. Qihs, 3. Ra'y, 4. Urf) bo'linadi. Sunna tarmog'dagi boshqa maktablarda masolixi murosala, istexson ruknlariga ham amal qilinib fiqhiy masalalar hal qilinadi. Qadriyatlarimiz silsilasiga kiruvchi ushbu fiqh asoslari va moturidiy e'tiqod ta'limi bizda hermenevtik sferaning nechog'li chuqur va kengligini bildiradi. Deylik, o'lkamizdagi urf-odat fiqhiy metodning to'rtinchi (Urf) rukniga ko'ra, diniy qadriyatdan past bo'lmasa (masalan: ko'pchilik bilan taom tanavvul qilishda sunnatga muvofiq ovqatga hamma teng qo'l ursa, bizda milliy odat bo'yicha yoshi katta kishi boshlab beradi) milliy urfimizga qarab harakat qilinadi.

Tafsir va ta'vil, buyuk mutafakkirlarimizning asarlariga sharhlar bizning eng katta ma'naviy boyligimizdir. Vaholanki, G'arbda Gadamerga davriga kelib hermenevtika to'la ratsionallasildi.

Gadamerga kelsak, haqiqiy tushunish mahsuldor munosabatdir. Bu bilan tarixni bevosita tushunish jarayonini yengillashtiradi. Tarixshunos bir muallif asarini o'rganar, tarixiy hodisani talqin qilar ekan, o'rganuvchining tasavvuri, mulohazalari doimo asar mazmunini, ruhiyatini aynan aks ettira olmaydi, degan xulosaga keladi (Istina i metod. M. 1988. Str.304).

Falsafiy hermenevtika Forobiyning aktsidentsiyalarning ko'chish qonunida ham bor. "Rasoil ul-xukamo" ta'kidlashicha, tushunishdan avval anglash keladi. Buni zamondoshlarimiz E. Betti, Gadamer hermenevtika va uning sferalari to'g'risidagi ta'limotlarida endigina ta'kidlashdi. Gadamerning matnlarni qismlarga bo'lib o'rganish to'g'risidagi ta'limoti to'g'risida ham fikrimiz shunday. Bu metodning ham tajribadan o'tgan usuli azlida bizda mavjuddir.